tos gyventojų liudijimu, šioje vietoje daugmaž prieš 20 metų buvo kasamas smėlis, vėliau užkasti kritę naminiai gyvuliai ir duobė užstumdyta buldozeriu. Perkasimo vietoje, permaišytoje žemėje rasti tik keli smulkūs pavieniai žmonių kaulų fragmentai, dalis kaukolės skliauto, keli dantys.

Kapinynas datuojamas XIV–XV a. Viduramžių epochos kaimo bendruomenių laidojimo paminklai Pietryčių Lietuvoje yra labai reti ir menkai ištirti, todėl tikslingi tolesni Paūdronių kapinyno tyrimai.

Paūdronys Cemetery

In 2012 an excavation was conducted in Paūdronys Cemetery (Šalčininkai District), which had not been included in the NKVR until 2012. That summer it was learned from the local inhabitants that a burial site was being destroyed in Paūdronys village where digging sand and gravel in an arbitrarily created quarry turned up human bones (Fig. 1).

An excavation was hurriedly organised. Three trenches (230 m^2) were excavated in the cemetery and 36 inhumations discovered (Figs. 2, 3, 6, 9). Many of them were found at a depth of 40–60 cm. Due to the soil's qualities (gravelly sand) almost all of the grave pit contours were indistinct. The human remains discovered in many of the burials were badly disintegrated. All of the individuals had been interred in an extended supine position, the absolute majority (35 of 36) with the head to the W (230–300°, mainly 270°). Only in burial 30 was the head to the S (180°). Grave goods were discovered in many of the burials.

An abundance of finds were discovered in the burials and as chance finds on the cemetery's grounds: nine silver GDL coins dating to the late 14th–15th centuries, knives, buckles, loops, awls (Fig. 7), part of a bronze key, and fragments of purses with bronze and iron fittings (Fig. 8). Ornaments were also discovered: rings, flat brooches, a fragment of a bronze chaplet plate (Fig. 5), part of a bronze chain, and an enamel penannular brooch dating to the 2nd century (Fig. 4).

Paūdronys cemetery was dated to the 14th–15th-century.

Agnė Žilinskaitė, Gintautas Vėlius

Palaidojimai Dusetų NKVD būstinės kieme

Į LGGRTC raštu kreipėsi Vyčio kryžiaus ordino kavalierius, Audros būrio partizanas Jonas Abukauskas su prašymu surasti, ekshumuoti bei perlaidoti jo žuvusio brolio Vytauto Abukausko palaikus. LGGRTC surasti liudininkai minėjo matę Jono Abukausko brolio kūną, paguldytą greta kitų žuvusių partizanų tuometiniame Dusetų NKVD būstinės (stribyno) kieme. 1970 m. toje pačioje vietoje kasant duobę lauko tualetui, buvo aptikti žmonių kaulai.

Detalieji archeologiniai tyrimai buvo atliekami pokario metais Dusetų miesto istorinėje dalyje, buvusios NKVD būstinės (K. Būgos g. 22) (stribyno) teritorijos vidiniame kieme (1 pav.). Vietoje, kur galėjo būti užkasti partizanų kūnai, yra minėtas lauko tualetas, į Š nuo jo buvo įrengtos daržų lysvės, R bei P pusėse paviršių dengė apie 1 m storio katilinių šlako ir kitokių šiukšlių krūva, 3 m į PV auga žuvusiems partizanams pagerbti pasodintas ąžuolas, už 5 m į V stovi ūkinės paskirties statinys.

Planuota tyrinėti 10x10 m dydžio perkasą, tačiau, siekiant išsaugoti į jos ribas patekusį minėtą ąžuolą, 3,4x3 m dydžio kampas buvo

paliktas nekastas. Taigi spėjamoje partizanų užkasimo vietoje iš viso ištirta 89,8 m^2 dydžio perkasa, kampais daugmaž orientuota į pasaulio šalis. Nemažas tyrimų plotas pasirinktas todėl, kad čia „palaidotų“ žuvusiųjų, taigi ir galimų užkasimo vietų skaičius nėra žinomas. Minėti kaulai, aptikti kasant duobę lauko tualetui, galėjo būti tik viena iš daugelio palaikų užkasimo vietų. Tyrimų vieta patenka į Dusetų miesto istorinės dalies (UK 31690) teritoriją, taigi tikėtasi surasti ir miestelio ankstesnio užstatymo liekanų, kultūrinių sluoksnių, to meto radinių.

Prieš pradedant tyrimus reikėjo pašalinti numatomą kasinėti plotą dengiantį iki 1 m storio šiukšlių sluoksnį bei menkaverčius krūmus. Aplinkiniai gyventojai apie 40 metų čia pildavo šlaką bei pelenus iš šildymo krosnių, kraudavo įvairias šiukšles. Su Dusetų seniūnijos pagalba mechanizuotai buvo nukasta ir į sąvartyną išvežta apie 50 m^3 įvairių šiukšlių.

Tyrimų vieta buvo pasirinkta taip, kad į ją patektų dalis buvusios NKVD būstinės vidinio kiemo ir tualetas, kurio pamatų duobę kasant buvo surasti žmonių kaulai. Į perkasą patekęs mūrinis tualetas buvo už 1,3 m nuo ŠR ir už 2 m nuo ŠV perkasos sienelių. Spėjama, kad žuvusieji partizanai galėjo būti užkasinėjami už čia esančio ūkinio pastato, kad nesimatytų nuo gatvės. Tada šis statinys buvo medinis, perpus mažesnis nei dabar ir užėmė tik dabartinio statinio V pusę. Taigi tyrimų vieta pasirinkta taip, kad būtų už tada stovėjusio ūkinio pastato, žiūrint nuo gatvės.

Perkasos paviršius buvo palyginti lygus. Paviršinį sluoksnį sudarė iki 60 cm storio permaišytas tamsiai pilkas juodžemis. Jame įvairiuose gyliuose iki pat įžemio buvo aptinkamos įvairios XX a. antrosios pusės šiukšlės – stikliniai buteliai, gyvulių kaulai ir kt. 50–60 cm gylyje (V kampo link – iki 1 m) buvo pasiektas gelsvo smėlio įžemis, kuriame išryškėjo įvairios formos, dydžio, kilmės ir paskirties juodų, pilkų ir šviesiai pilkų duobių kontūrai. Iš viso aptikta 10 duobių bei 4 griautiniai žmonių kapai (2 pav.). Išaiškinta, kad duobės 1, 2, 4–7, 10 buvo iškastos ekskavatoriumi, matyt, periodiškai nukasinėjant gyventojų čia ilgą laiką piltą krosnių šlaką ir kitas šiukšles. Šių iki 3,95x0,55 m dydžio ir iki 50 cm gylio duobių dugnuose, įžemyje, išsiskyrė ekskavatoriaus kaušo „dantų“ paliktos žymės.

1 pav. Dusetų miesto istorinės dalies teritorijoje buvusios NKVD būstinės (K. Būgos g. 22) ir 2012 m. vykdytų archeologinių tyrimų situacijos planas: A – buvusi Dusetų NKVD būstinė; B – būstinės ūkinis pastatas; C – archeologinių tyrimų vieta. G. Vėliaus brėž.

Fig. 1. Situation plan of the former NKVD headquarters (at K. Būgos St. 22) and the 2012 excavation in the historical part of the town of Dusetos: A – the former Dusetos NKVD headquarters; B – the headquarters' utility building; C – the excavation site

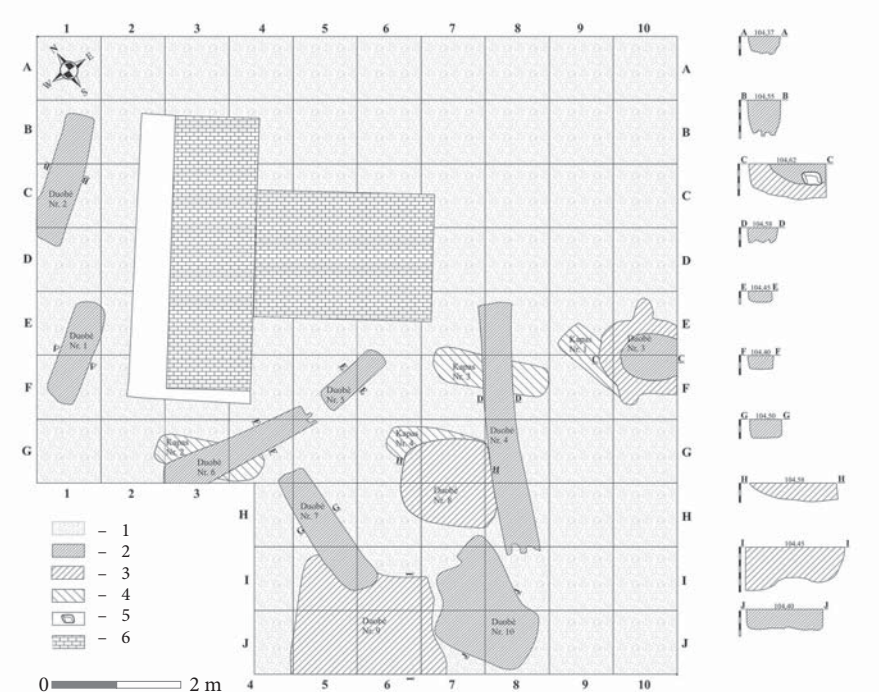

2 pav. Perkasos brėžinys: 1 – smėlis (įžemis); 2 – juoda žemė; 3 – pilka žemė (ūkinės paskirties duobės); 4 – šviesiai pilka žemė (kapų dėmės); 5 – akmenys; 6 – mūrinis statinys. G. Vėliaus brėž.

Fig. 2. A drawing of the trench: 1 – sand (sterile soil); 2 – black soil; 3 – grey soil (storage pits); 4 – light grey land (burial stains); 5 – stones; 6 – a masonry structure

Įdomesnės ūkinės paskirties duobės 3, 8, 9. *Duobė 3* aptikta 65 cm gylyje (H_{abs} 104,62 m). Ji netaisyklingo apskritimo formos, 1,2 m skersmens, apvalainu dugnu. Užpildas – pilkšvas juodžemis. Duobės centrinės apie 70 cm skersmens dalies užpildas tamsesnis, beveik juodas, su molio intarpais. Jame aptiktas 25 cm skersmens akmuo. Iškasus duobės turinį, gelsvame, vos pilkšvame smėlyje duobės dugno V dalyje aptikta žmogaus kaukolė ir kairės rankos ilgieji kaulai. Taigi kasant ūkinės paskirties duobę buvo dalinai suardytas ankstyvesnis palaidojimas – kapas 1, nukasti dešinės rankos kaulai. Duobėje aptiktos mažiausiai penkių lipdytinių apžiestų puodų bei vieno ąsočio šukės, iš viso 40 fragmentų (3 pav.). Duobė pagal keramiką datuotina XVII–XVIII a.

Duobė 8 aptikta 60 cm gylyje (H_{abs} 104,50 m). Ji netaisyklingo apskritimo formos,

3 pav. Apžiesto puodo šukė, aptikta duobės 3 užpilde. G. Vėliaus nuotr.

Fig. 3. A sherd of partly thrown pottery discovered in the fill of pit 3

apie 1,5 m skersmens, jos PR pakraštį kerta duobė 4. Duobė pjūvyje iki 30 cm gylio užpildyta pilku juodžemiu, dugnas – dubens formos. Duobės PV pusė pasirodė esanti kur kas gilesnė, iki 80 cm, plokščiu dugnu. ŠR pusėje duobė dalinai dengia kapo 4 duobę, taigi pastaroji yra ankstyvesnė. Šioje vietoje duobė negili, ją kasant kapas nebuvo suardytas. Duobės užpilde nieko nerasta, todėl jos datavimas lieka neaiškus. Tačiau radinių nebuvimas šiaip stipriai apšiukšlintoje aplinkoje rodo, kad ji turėtų būti ankstyvesnė nei XX a.

Duobė 9 aptikta 70 cm gylyje (H_{abs} 104,45 m). Ji netaisyklingos, artimos stačiakampiui formos, 2,45x1,9 m dydžio, pjūvyje iki 65 cm gylio, palaipsniui gilėjanti link perkasos PV sienelės, užpildyta pilku juodžemiu. Duobės V pusė pasirodė esanti kur kas gilesnė, iki 2 m gylio nuo dabartinio paviršiaus. Perkasos sienelėje duobės kontūras išsiskyrė maždaug 20 cm gylyje. Duobės V dalyje 1,4 m gylyje aptiktos 1,8 m ilgio trijų lentų liekanos. Lentos sudarė iki 60 cm aukščio, matyt, rūsio ar duobės sienelę. Pats rūsys į perkasos plotą nepateko. Matyt, duobė 9 buvo iškasta norint įrengti lentomis įrėmintą ūkinės paskirties rūsį arba duobę. Pagal radinius duobė datuotina XX a. antrąja puse (aptikti lėkščių fragmentai, dantų pastos tūbelės, plastikinio žaislo bei tušinuko fragmentai, rašalo buteliukas, stiklinės taurės, butelių šukės).

Perkasoje aptikti 4 griautiniai žmonių palaidojimai (4 pav.). *Kapo 1* duobė aiškiau įžemyje neišryškėjo. Pirmieji kaulai – kaukolė ir kairės rankos ilgieji kaulai aptikti preparuojant duobės 3 turinį. Aiškesni pilkšvos duobės kontūrai pasimatė tik įsigilinus iki ilgųjų kojų kaulų 80 cm gylyje (H_{abs} 104,32 m). Duobė – stačiakampio užapvalintais kampais formos, 50 cm pločio, apie 1,55 m ilgio, orientuota PR–ŠV kryptimi. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestomis kojomis, orientuotas galva PR kryptimi. Išlikusių griaučių ilgis 148 cm. Panašu, kad kaukolė išjudinta iš savo vietos kasant duobę

4 pav. Perkasa pabaigus tyrimus su pažymėtomis kapų vietomis. G. Vėliaus nuotr.

Fig. 4. The trench after completion of the excavation, with the burial sites marked

3. Kairė ranka sulenkta smailu kampu, dilbio kaulai aptikti greta žastikaulio. Dešinės rankos, galbūt ir dubens kaulai, nuardyti. Įdomu tai, kad kapo duobės dugnas buvo nuolaidus. Šlaunikaulių distaliniai galai buvo bent 16 cm aukščiau proksimalinių, o pėdų kaulai aptikti dar 11 cm aukščiau. Taigi kapo duobės dugno nuolydis ties palaidotojo kojomis turėjo sudaryti apie 27 cm. Virš kapo iškastoje duobėje 3 aptikta keramika datuotina XVII–XVIII a. Taigi palaidojimas turėtų būti ankstyvesnis.

Kapo 2 duobė taip pat aiškiau įžemyje neišryškėjo. Pirmieji kaulai – kaukolė ir kairės rankos ilgieji kaulai aptikti preparuojant duobės 6 turinį 90 cm gylyje (H_{abs} 104,30). Mirusysis palaidotas aukštielninkas, galva orientuotas į PR. Išlikusių griaučių ilgis – 120 cm. Kaukolė gulėjo kiek pasvirusi ant kairiojo šono, kairė ranka sulenkta smailu kampu, dilbio kaulai aptikti greta žastikaulio. Dubuo, stuburas ir dešinės rankos kaulai, matyt, buvo nuardyti ekskavatoriumi kasant duobę 6. Į PV nuo jos aptikti dešinės rankos dilbio kaulų distaliniai galai. Sprendžiant iš jų, mirusysis buvo palaidotas ištiesta dešine ranka. Sprendžiant iš dešinės kojos ilgiųjų kaulų padėties, dešinė koja buvo atmesta į šoną ir suriesta stačiu kampu. Kairės kojos kaulų nerasta.

Kapo 3 duobė išryškėjo 65 cm gylyje (H_{abs} 104,58 m). Jo duobė stačiakampio užapvalintais kampais formos, 1,82x0,5 m dydžio pilkšvos spalvos dėmė, orientuota PR–ŠV kryptimi. 70 cm gylyje (H_{abs} 104,53 m) aptikta mirusiojo kaukolė. Mirusysis palaidotas kniūbsčias, galva orientuotas į ŠV. Rankos sulenktos smailu kampu, kojos nežymiai pariestos. Išlikusių griaučių ilgis – 150 cm.

Kapas 4 aptiktas 50 cm gylyje (H_{abs} 104,60 m) radus mirusiojo kaukolę, o 5 cm žemiau išryškėjo ir pilkšvos kapo duobės kontūras. Didesnę jos dalį P pusėje dengia ūkinės paskirties duobė 8, PR galas nuardytas kasant duobę 4. Duobė 8 kapo vietoje kasta negili, todėl griaučiai liko nesuardyti. Išlikusi kapo duobė – stačiakampio užapvalintais kampais formos, orientuota PR–ŠV kryptimi, apie 53 cm pločio ir 1,6 m ilgio. Mirusysis buvo palaidotas aukštielninkas, ištiestomis kojomis, viršutinė kūno dalis gulėjo ant kairiojo šono, galva orientuota į ŠV. Kairė ranka buvo ištiesta, dešinė sulenkta ir gulėjo ant kairiosios. Kaukolė taip pat gulėjo ant kairiojo šono.

Surastųjų kapų tiksliau datuoti nėra galimybės, kadangi juose neaptikta jokių įkapių. Galima tik teigti, kad kapas 1 yra ankstyvesnis už virš jo iškastą ūkinės paskirties duobę, kurioje rasta XVII–XVIII a. keramikos. Pažymėtina, kad visais atvejais mirusieji palaidoti palyginti negiliai, fiksuota skubota ir atsaini laidosena: kape 1 galvūgalyje kapo duobė kur kas gilesnė nei kojūgalyje; kape 2 dešinė mirusiojo koja suriesta stačiu kampu bei atmesta į šoną; kape 3 mirusysis palaidotas kniūbsčias; kape 4 – pusiau ant šono. Kapuose 1 ir 2 mirusieji orientuoti galvomis į PR, o kapuose 3 ir 4 – į ŠV. Istorinių laikų senkapiuose mirusieji paprastai laidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis, daugmaž laikytasi orientacijos į V. Netradicinėse padėtyse palaidoti mirusieji juose taip pat aptinkami, tačiau tokie kapai sudaro tik nedidelį procentą. Šiuo atveju su netradicine laidosena susidurta visuose kapuose. Tai būtų suprantama, jei aptiktuose kapuose būtų „palaidoti“ pokario laikų partizanai. Tačiau nerasta jokių radinių, liudijančių, jog tai yra XX a. antrosios pusės rezistentų palaikai – aprangos detalių, kulkų, šautinių sužalojimų. Be to, visų palaidotų asmenų dantų kramtomieji paviršiai labai nutrinti, nusidėvėję, kas yra visiškai nebūdinga XX a. mitybai. Preliminariais duomeni-

mis, kapuose 1 ir 3 palaidotos moterys, kapuose 2 ir 4 – vyrai, o remiantis istoriniais duomenimis, pokariu šioje NKVD būstinėje galėjo būti nužudyta tik viena moteris.

Apibendrinus tyrimų rezultatus, galima teigti, kad Dusetų miesto istorinės dalies teritorijoje (UK 31690) buvusios NKVD būstinės vidiniame kieme (K. Būgos g. 22) aptikti kapai yra ne pokario rezistentų. Matyt, šioje vietoje būta istorinių laikų kapinaičių. Istorinio Dusetų miestelio laikų kultūrinio sluoksnio tyrinėtoje vietoje neišliko. Aptikta tik XVII–XVIII a. keramikos fragmentų duobėje 3 ir viena tuo pačiu laikotarpiu datuotina puodo šukė duobėje 4.

The burials in the courtyard of the Dusetos NKVD headquarters

An 89.8 m^2 trench was excavated at the suspected site of partisan remains in the inner courtyard (Fig. 1) of the former Dusetos NKVD headquarters at K. Būgos St. 22. Ten pits and four inhumations were discovered in it (Fig. 2). It was ascertained that pits 1, 2, 4–7, and 10 are post-Medieval. Storage pits 3, 8, and 9 are more interesting. A human skull and the long bones of the left arm were discovered in the bottom of pit 3. Thus in digging this pit, the earlier remains in burial 1 were partially destroyed. On the basis of the discovered pottery (Fig. 3), the pit should be dated to the 17th–18th centuries. Pit 8 partially covers burials 4 and so is later. Nothing was found in the pit's fill and so its dating remains unclear. A utility cellar had been created in pit 9, which dates to the second half of the 20th century.

Four inhumations were discovered in the trench (Fig. 4). The individual in burial 1 was interred in an extended supine position with the head to the SE. The pottery discovered in pit 3, which had been dug above this burial, should be dated to the 17th–18th centuries, thus the burial should be earlier. The individual in burial 2 was interred supine with the head to the SE and the right leg thrown to the side and flexed at a right angle. The left leg bones were not found. The individual in burial 3 had been interred prone with the head to the NW, the arms bent at an acute angle, and the legs slightly flexed. The individual in burial 4 had been interred in an extended supine position with the head to the NW and the upper part of the body laying on its left side.

There is no possibility of more precisely dating the discovered burials because no grave goods were discovered in them. No finds attesting that these are the remains of resistance fighters from the second half of the 20th century were found. In addition, the occlusal surfaces of the teeth of all of the interred individuals were very abraded and worn down, which is entirely uncharacteristic of 20th-century nutrition. According to the preliminary data, females were interred in burials 1 and 3, males in burials 2 and 4, but according to the historical data, only one woman could have been murdered in this post-war NKVD headquarters. In summarising the research results, it is possible to state that the discovered burials are not those of post-war resistance fighters. Apparently there was a small historical period cemetery at this site.

Robertas Žukovskis

Rasų kapinės

2012 m. rugsėjo–spalio mėnesiais APC atliko archeologinius žvalgymus Vilniuje, Rasų g. 32A, Vilniaus senųjų kapinių, vadinamų Rasų kapinėmis, komplekso (UK 10384) teri-